

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

УДК 373.3/5091:81

Валентина Вакуленко, доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету перепідготовки і підготовки здобувачів вищої освіти
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Слов'янськ

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

У статті досліджуються сучасний стан проблеми та методика гендерного виховання дітей дошкільного віку в Донецькому регіоні. Доведено, що розробка і впровадження методики гендерного виховання в педагогічну практику навчально-виховних закладів Донецької області дозволили ефективно реалізувати зміст гендерного виховання в цілісному педагогічному процесі дошкільних освітніх установ, що сприяло успішному оволодінню хлопчиками / дівчатками дошкільного віку соціальними ролями, культурою взаємовідносин статей, формування готовності до партнерських, дружніх взаємин з дорослими, однолітками своєї й протилежної статі.

Ключові слова: гендерне виховання, гендерна соціалізація, статево-рольова ідентифікація, самореалізація.

Лит. 7.

Valentyna Vakulenko, Doctor of Science (Pedagogy), Professor,
Head of the Faculty of Retraining and Preparing Higher Education,
Donetsk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Slovyansk

IMPLEMENTATION OF THE METHOD OF GENDER UPBRINGING OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN THE DONETSK REGION

The urgency of gender education in today's society is enormous, modern society is categorically against that fact that men and women would have only a set of advantages by their gender. It is proved that the development and implementation of the method of gender education in the pedagogical practice of educational institutions of the Donetsk region allowed to realize effectively the contents of gender education in the holistic pedagogical process of preschool educational institutions, which promoted to the successful assimilation of boys / girls of pre-school age by social roles, the culture of gender relations, to forming for the readiness to partner, friendly relations with adults, the same age person and opposite gender.

The proposed method of gender approach in the upbringing of preschool children in the Donetsk region anticipate: lack of orientation to "special purpose", encouragement of activities that are in the interests of the individual; softening of gender stereotypes; taking into account the social and sexual differences. To summarize the ideas of education boys and girls, we must refuse from the differentiated, restrictive approach to the upbringing of the child, depending on its gender, from sexually relevant traditional expectations in favor of the personal, individual development of the child.

Keywords: gender education, gender socialize, gender-role identification, self-realization.

Актуальність проблеми. Проблема гендерного виховання дошкільників сьогодні актуальна як ніколи. Конституція України, Конвенція про права дитини, Закон України "Про дошкільну освіту", Базовий компонент дошкільної освіти, Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкільня" всі ці документи спрямовують діяльність педагога на формування життєвої компетентності кожної дитини, необхідність вивчення основ гендерних знань в системі освіти.

Соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, призвели до руйнації традиційних стереотипів чоловічої та жіночої поведінки. Демократизація відносин статей спричинила змішання статевих ролей, фемінізацію чоловіків і очоловічування жінок. Зараз вже не вважається незвичайним лихослів'я і наявність шкідливих

звичок у представниць прекрасної статі, багато хто з них стали займати лідируючі положення серед чоловіків, стираються кордони між "жіночими" і "чоловічими" професіями. Деякі чоловіки, в свою чергу, втрачають здатність грати правильну роль в шлюбі, з "видобувачів" вони поступово перетворюються в "споживачів", а всі обов'язки по вихованню дітей вони перекладають на жіночі плечі.

Відомо, що дошкільне дитинство має велике значення для розвитку особистості в цілому. Всі найважливіші якості, здібності, задатки формуються саме в цьому віці, формується дитяча свідомість, найголовнішим компонентом якої є усвідомлення себе як представника певної статі [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання означеної

проблеми і на які спирається автор. Означену проблему гендерного виховання дітей дошкільного віку розглядали О. Кудрявцева, К. Ушинський, С. Марутян, В. Сухомлинський, А. Палій, П. Плісенко, О. Прозументик, Т. Репіна, Л. Тараннікова, А. Коменський, С. Шаповалова. Ця тема актуальна для багатьох науковців та педагогів-практиків. Але в практичній діяльності розвиток статево-рольової ідентифікації дітей дошкільного віку відбувається стихійно, або не здійснюється зовсім. Це відбувається більшою мірою через відсутність відпрацьованих методик статево-рольового виховання дітей, відсутність методично-педагогічної літератури за темою. Питання це може бути вирішене якщо заздалегідь визначити проблеми, розв'язання яких потребує спільних зусиль педагогів і батьків, обрати адекватні форми – як традиційні, так і сучасні.

Мета статті – розкрити сучасний стан проблеми та методику гендерного виховання дітей дошкільного віку в Донецькому регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові трансформаційні процеси у світовій спільноті й у нашій державі, початок ери повноправності буття жінки та чоловіка потребують глибшого осмислення соціально-психологічних механізмів набуття дитиною гендерної ідентичності як передумови повноцінної реалізації “Я”. Наукові дослідження довели, що висока фемінність у жінок та маскуліність у чоловіків у сучасному суспільстві не завжди є гарантією їхнього соціального та психологічного благополуччя. Сьогодні все більше вчених пов'язують розв'язання цього завдання з реалізацією гендерного підходу в освіті тому, що саме гендерний підхід орієнтований на формування й утвердження рівних, незалежних від статі можливостей самореалізації людини в усіх сферах життєдіяльності [3].

Гендерний підхід у педагогіці та освіті – це індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності, що дає надалі людині велику свободу вибору та самореалізації, допомагає бути достатньо гнучким і вміти використовувати різні можливості поведінки [4].

“Програма “Я у світі” вперше орієнтувала на особистість як на представника певної статі” – справедливо зазначили її творці [1, 176]. Ігнорування статевої відмінності розуміється ними як утвердження в Україні безстатевої освіти, що є неприпустимим. Тому, з метою допомогти вихователю, у Програмі змальовано (за особливостями поведінки, схильностями, здібностями) портрети типових хлопчиків та дівчаток.

Становлення гендерної ідентичності є серйозною проблемою. Хлопчики більше часу проводять з матір'ю, ніж з батьком. Багато хлопчики виховуються тільки мамою або бабусею, в дитячому саду їх теж оточують жінки. В результаті зміст виховання і освіти орієнтоване на вікові та психологічні особливості дітей, а не на особливості хлопчиків і дівчаток. Стратегія навчання, форми і методи роботи з дітьми найчастіше розраховані на дівчаток. Але жінка за визначенням не може правильно виховати хлопчика, так як у неї інший тип мислення.

Актуальність гендерного виховання в сучасному суспільстві величезна, сучасне суспільство категорично проти того, щоб чоловіки і жінки мали лише набором переваг за своєю статевою ознакою. Суспільству хочеться, щоб чоловіки демонстрували не тільки непохитну волю і м'язи, але й піклувалися по відношенню до людей, повагу до рідних, а жінки вміли проявити себе, вибудувати кар'єру, але при цьому не втратити свою жіночність.

Метою такого підходу в педагогіці є виховання дівчаток і хлопчиків, однаково здатних до самореалізації.

Механізмом гендерного виховання дітей дошкільного віку виступають особистісно орієнтовані технології:

- *засоби*: ігри, народні казки, прислів'я, колискові пісні

- *методи*: ігри, пізнавально-розвиваючі етичні бесіди, проблемні ситуації, схеми-дії

- *форми*: ігрова діяльність, експериментальна, проблемно-пошукова.

Головними завданнями є: надання дітям допомоги в придбанні ігрових умінь, збагачення їх ігрового досвіду, розширення дитячих уявлень про предмети, події і явища навколишнього світу, які потім можуть бути відображені в грі; заохочення ініціативи дітей при розгортанні індивідуальних, парних і колективних ігор; створення умов для прояву дітьми ігрової активності протягом дня.

Засобом формування гендерної ідентичності дітей дошкільного віку є гендерно-збалансований виховний простір, під яким ми розуміємо середовище виховання і формування особистості, що дає можливість хлопчикові / дівчинці диференціювати себе від представників протилежної статі, ідентифікувати себе з представниками своєї статі і розвивати індивідуальні гендерні якості особистості і форми поведінки. Таке середовище виховання і розвитку передбачає залучення дитини до прийнятої в суспільстві системі соціальних ролей і взаємин

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

через освоєння гендерних ролей, норм, цінностей, ідеалів і моралі сучасного суспільства.

Для створення гендерно-збалансованого виховного простору слід:

- доповнення зон самореалізації хлопчиків / дівчаток (наприклад, заохочення дівчаток до заняття спортом, а хлопчиків до самообслуговування);

- організація досвідувально-співробітництва хлопчиків і дівчаток у спільній діяльності;

- зняття традиційних культурних заборон на емоційне самовираження хлопчиків, заохочення їх до вираження почуттів;

- створення у дівчаток досвіду заохочення і підвищення самооцінки;

- створення умов для тренування гендерної чутливості (через тренінгові вправи та ігри, театралізацію, обмін ролями);

- залучення до виховання дітей батьків того й іншого статі.

Реалізація комплексних і парціальних програм виховання передбачає знання наявних програм ("Дитинство", "Витоки", "Я – людина", "Хлопчики і дівчатка", "Програма статевого виховання дітей дошкільного віку" і ін.), Можливість створення власних, побудованих відповідно до вимог Державного освітнього стандарту і відображають основні напрямки залучення дітей до різних аспектів психосексуальної, морально-етичної та сімейно-побутової культури.

Роль дорослого полягає в тому, щоб відкрити перед хлопчиками і дівчатками весь спектр можливостей середовища і направити їх зусилля на використання окремих елементів з урахуванням гендерних та індивідуальних особливостей і потреб кожної дитини. Іграшки та ігри повинні бути підібрані таким чином, щоб давати можливість дівчаткам практикуватися в тих видах діяльності, які стосуються підготовки до материнства і ведення домашнього господарства, розвивати вміння спілкуватися і навички співпраці.

Іграшки та ігри хлопчиків повинні спонукати їх до винахідництва, перетворення навколишнього світу, допомагати розвинути навички, які пізніше ляжуть в основу просторових і інтелектуальних здібностей, заохочуватимуть незалежне, змагання і лідерська поведінка.

З урахуванням гендерного підходу, крім загальноприйнятих, в групах повинні бути введені наступні елементи предметно-розвиваючого середовища: міні-куточки чоловічого і жіночого праці, утримання обладнання, необхідне для формування чоловічих і жіночих умінь (майстерні

з набором простих інструментів, фрагменти кухонного блоку, ванної кімнати, столи для оброблення продуктів, приготування їжі, дошки для прасування лялькового білизни, миття іграшок, шафи з посудом); ляльки-хлопчики і ляльки-дівчинки з усіма необхідними атрибутами і аксесуарами, що сприяє виконанню різних соціальних ролей; куточки краси, що дозволяють дитині самостійно навести порядок в зовнішньому вигляді; міні-середовище світського етикету ("Театр", "Концерт", "Прийом гостей"), де зосереджені предмети, що забезпечують можливість дитині самостійно програвати різноманітні чоловічі і жіночі ролі.

Розробка і впровадження методики гендерного виховання в педагогічну практику навчально-виховних закладів Донецької області дозволили ефективно реалізувати зміст гендерного виховання в цілісному педагогічному процесі дошкільних освітніх установ, що сприяло успішному оволодінню хлопчиками / дівчатками дошкільного віку соціальними ролями, культурою взаємовідносин статей, формування готовності до партнерських, дружніх взаємин з дорослими, однолітками своєї й протилежної статі.

Методика гендерного виховання, розроблено нами в ході дослідження, включає організацію педагогічних ситуацій, їх структурування й впорядкування. Під педагогічними ситуаціями ми розуміємо сукупність умов й обставин, які вимагають від педагога рішень, в основі яких лежать розуміння та довіра, повага до гідності дитини, її внутрішніх почуттів й переживань; узгодженість педагогічних зусиль, соціальних умов життя з індивідуальними особливостями кожної дитини.

Організації типових педагогічних ситуацій сприяла накопичення дитиною позитивного гендерного досвіду, засвоєнню культури поведінки ("Чоловічий й жіночий етикет", "Поведінка хлопчиків", "Поведінка дівчаток", "Здрастуйте, будь ласка!" і таке інше.). Структурування педагогічних ситуацій передбачало вирішенню проблемних педагогічних ситуацій в ігровій діяльності й життєвих ситуацій під час гендерної соціалізації. Впорядкування педагогічних ситуацій гендерної соціалізації – надання індивідуальної допомоги хлопчика й дівчаткам в реальних життєвих ситуаціях ("Мовний етикет", "Не хочу / не буду" і т. ін.).

Ми вважаємо, що найважливішою умовою ефективного гендерного виховання хлопчиків / дівчаток є професійно-педагогічна готовність педагогів до такої діяльності. Компетентність педагогів включає знання про закономірності

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОНЕЦЬКОМУ РЕГІОНІ

психосексуального розвитку особистості дитини, особливості гендерної соціалізації дівчаток / хлопчиків; вміння організації типових і проблемних педагогічних ситуацій в процесі гендерної соціалізації; навички структурування і впорядкування педагогічних ситуацій, вміння узгоджувати педагогічні зусилля з реальними ситуаціями і індивідуальними особливостями, соціальними умовами життя дитини.

Організація інформаційно-методичної підтримки педагогів і батьків з питань гендерної ідентифікації та самореалізації особистості хлопчика / дівчинки передбачала створення навчально-методичних посібників ("Виховання дошкільнят в процесі гендерної соціалізації", "Гендерне виховання молодших школярів"); відкриття лекторіїв (Лекторій для молодих батьків); організація педагогічного консультування батьків з наданням практичної допомоги в сімейному вихованні з питань виховання і навчання хлопчиків і дівчаток.

Для того щоб гендерний підхід у вихованні став реальністю, необхідно, як мінімум, кілька умов: серйозна теоретична і методична база, яку можуть створити педагоги-дослідники; відповідна нормативна база в документах органів управління соціальним вихованням; формування у педагогів розуміння необхідності гендерного підходу та установки на його реалізацію; змістовна і методична психолого-педагогічна підготовка педагогів до реалізації гендерного підходу у вихованні [7].

Висновок. Запропонована методика статтеворольового, або гендерного підходу у вихованні дітей дошкільного віку в Донецькому регіоні передбачає: відсутність орієнтації на "особливе призначення", заохочення видів діяльності, що відповідають інтересам особистості; пом'якшення гендерних стереотипів; врахування соціально-статевих відмінностей. Цінним орієнтиром у справі гендерного виховання є позиція видатного психолога-гуманіста Василя Сухомлинського: "Не має бути таких трудових відносин, щоб дівчатка обслуговували хлопчиків і звикали, таким чином, до ролі домогосподарки. Те, що треба робити в домашньому господарстві, однаково вміло й старанно мають робити чоловіки і жінки. Коли і є якийсь розподіл у самообслуговуванні, то він має бути тимчасовим: сьогодні хлопці виконують одну роботу, завтра – іншу" [6, 85].

Отже, узагальнюючи ідеї виховання хлопчиків та дівчаток, маємо відмовитися від диференційованого, обмежувального підходу до виховання дитини залежно від її статі, від статево відповідних традиційних очікувань на користь

особистісного, індивідуального розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" – Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К.: Світлич, 2008.
2. Градусова, Л. В. Гендерная педагогика [Электронный ресурс]: Уч. пособ. //Л. В. Градусова. М.: Флинта: Наука, 2011. 176 с.
3. Луценко Вікторія. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі /В. Луценко // Дитячий садок (Шк. світ). – 2009. – № 27. – С. 37–40.
4. Мудрик А.В. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании /А.В. Мудрик // Воспитательная работа в школе. – 2003. – №5. – С. 15 – 19.
5. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку /В. В. Очкур // Дошкільний навчальний заклад. – 2012. – С. 2–14.
6. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение, 1981. 192 с.
7. Сьоміна А. Гендерне виховання дітей дошкільного віку /Анжела Сьоміна, Олександра Куксенко, Валерія Гормаш// Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 4. – С. 36–50.

REFERENCES

1. Kononko, O. L. (Ed.). (2008). *Bazova prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku "Ja u Sviti"* [The basic program development of a child of preschool age "I am in the world"]. Kyiv: Svitych. [in Ukrainian].
2. Gradusova, L.V. (2011). *Gender Pedagogy* [Gendernaya pedagogika]. [Electronic resource]. Moscow: Flint: Science, 176 p. [in Russian].
3. Lutsenko Victoria (2009). *Dyferentsiiovanyi pidkhd u vykhovanni doshkilnykiv riznoi stati* [Differentiated approach in preschool children of different gender]. *Kindergarten (School world)*, no. 27, pp. 37–40. [in Ukrainian].
4. Mudrik, A.V. (2003). *O polorolevom (gendernom) podkhode v sotsialnom vospitanii* [About the gender-role approach in social upbringing]. *Educational work at school*, no.5, pp. 15–19. [in Russian].
5. Ochkur V.V. (2012). *Genderna stratehiia vykhovannia ta hendernyi pidkhd u rozvytku ditei doshkilnoho viku* [Gender strategy of education and gender approach in the development of children of preschool age]. *Preschool educational institution*, pp. 2–14. [in Ukrainian].
6. Sukhomlinsky, V.A. (1981). *Metodika vospitaniya kollektiva* [Method of education of the collective]. Moscow: Enlightenment, 192 p. [in Russian].
7. Somina, A., Kuksenko, O. & Hormash, V. (2011). *Gendernye vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Gender education of preschool children]. *Methodist of a preschool institution*, no.4, pp. 36–50. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018